

PLATON'UN SİYASET FELSEFESİNDE YÖNETİCİ AHLAKI

Hasan YILDIZ*

ÖZET

Platon (İ.Ö. 427-347) yılları arasında yaşamış ve özellikle 50'li yaşlarından itibaren verimli bir yazarlık yaşamına başlayıp 80'inde bir düğünde sessiz sedasız dünyadan ayrılmış ve etkileri hala devam eden efsanevi bir filozoftur. Gençlik yıllarında çok sevdiği hocası Sokrates'in tesiri altındadır ve sonraki yıllarında olgunlaşacak ve Sokratik diyaloglarını terk edecektir. Kendi özgün düşünce tarzını ortaya koyacaktır. Bu şekilde ana hatlarıyla Devlet ya da Cumhuriyet diyaloglarında başlayan "devlet yönetimi" üzerine olan görüşleri en çok tanınandır. Bu eserinde ve diğer bazı eserlerinde siyaset ile etik hakkındaki görüşleri iç içedir, ayrılması zordur. Buradaki yönetici, kral pozisyonundaki filozoftur. İnsanlığın mutluluğu için ya filozoflar devlet başkanı olmalı ya da devlet adamları felsefe öğrenmelidir. Ahlak ise filozofun görevini terk etmemesi ve diğer sınıfların (bekçiler ve işçiler) görevlerine sadık kalmalarıyla ortaya çıkacaktır. Görevine bağlı olmak ahlaksal görevdir. Ömrünün sonlarına doğru yazdığı yaklaşık 500 sayfa civarındaki "Yasalar" adlı eserinde görüşlerini revizyona uğratır. Ancak bu çalışmada en çok meşhur olan eseri "Devlet"teki fikirleri ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Eserlerinde karşılıklı diyalog yöntemi baş konuşmacı hocası Sokrates'tir. Sonra diğer dostları konuşur. Platon'un kendisi konuşmalarda yer almaz. Bu eseri onun coşkunluğunu, şairene yapısını gösterdiği ve alegoriler (benzetmeler) yaptığı eseridir.

Anahtar kelimeler: Platon, ideal devlet, politika, etik, filozof, diyalektik.

ABSTRACT

Plato is a legendary philosopher who lived between B.C 427-347. He began his effective authorship at the age of 50 and passed away silently in a wedding at the age of 80. His impacts on philosophy are still available. Plato spent his early years under the effect of his distinguished teacher Socrates. Nevertheless, he, in the next years, left Socratism dialogue having completed his maturation and developed his own-individual philosophy. His ideas which launched with state or republic dialogues on 'Government Administration' are well-known. Plato, in this so-called work, stated his views about policy and ethics and they are rather difficult to separate them from each other. In his-500 paged- work 'Laws' which he wrote during his old ages, Plato revised all his ideas. Yet, he mainly addressed the ideas in his famous work 'Government'. In his works Plato used interactive dialogue. Socrates is always the first lecturer and the others come next. Plato himself doesn't involve in the speeches. This is the piece that reflects and simulates his poetic structure and enthusiasm. The chance of the ideal government project depends on the administrative class and its presence. However hard the ideal government is realised, it is not an impossible issue.

In this point the administrator is the philosopher in the position on the King. For the human happiness either philosophers should become the head of state or statesmen should learn the philosophy. On the other hand, morality appears when the philosopher stands by his mission and the other classes, spongers and employees devote to their tasks, which is a moral duty.

Key words: Plato, ideal government, policy, ethics, philosopher, dialectic.

---

* Yard. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Gölevi Mah. Devlet Sahil Yolu, Ünye-ORDU, Tel: 0 (535) 745 79 97 e-posta: yildizh52@hotmail.com

GİRİŞ

İdeal Devlet projesinin gerçekleştirilme şansı, yönetici sınıfa, onun varlığına bağlıdır. İdeal Devletin gerçekleşmesi her ne kadar zor ise de, imkansız değildir. Platon'un bu endişesini bazı pasajlarda, izlemek mümkündür: “Kimse düşündüklerinin olabileceğine inanmayacak, doğru insanlar bile en iyi çarenin bu olduğundan şüphe edecekler. Onun için duraksıyorum bu konunun önünde, korkuyorum dostum; olmayacak şeyler tasarlıyorum diyecekler diye korkuyorum. ” diyerek korkusunu ortaya koyan Platon, bir başka pasajda yapılacak işi açıklar. *“bizim yaptığımız da sözlerle kusursuz bir devlet çizmek değil mi...Böyle bir devleti kurmanın mümkün olacağını kanıtlayamazsak, sözlerimizin değeri azalır mı ?”*¹ diyerek İdeal Devlet'in pratiği olmasa bile teorik açıdan önemini vurgular. Platon uzun tartışmaların sonunda, İdeal Devletin yer yüzünde kurulabileceğine karar vermiştir: “Öyleyse, bizim devlet tasarımız gerçekleşmesi mümkün olursa, en iyisidir; gerçekleşmesi ne kadar zor olsa da imkansız değildir, diyerek sözümüzü bağlayabiliriz. ”² İdeal Devletin çözümü siyasal nitelikli olacaktır. Yönetimin kimin elinde olacağı ve nasıl yöneteceği sorusu cevabını bulunca İdeal Devletin gerçekleşme süreci başlamış olur. Bu sorunun cevabı elbette ki filozoflar olacak ve onların İdeal Devletin yasalarına uymaları, erdemliliklerini ortaya koyacaktır. Erkin ya da gücün filozofların eline verilmesine ilişkin olarak Devlet'te birkaç tane pasaj bulabiliriz. Onları vermeden önce, Platon'un öz geçmişi niteliğini taşıyan VII. mektuptaki bir pasaj filozofun kendi özel yaşantısında geçirdiği acı deneyimlerin ışığında, siyasi hayattan feragat ettiğini ve kendini yönetici olabilecek olan, bilgi aşığı filozoflar yetiştirmeye adanmış olduğunu ortaya koymaktadır. Syrakusa'da yaptığı iki seyahatle baba oğul I. ve II. Dionysioslan felsefeyi kabule ve buna göre bir devlet düzeni kurmaya zorlamıştır. Bunun karşılığını alamamıştır, sürgün, köle olarak satılma ve hapis, göz altı gibi hakaretlere maruz kalmıştır. Ancak onun asıl isteği, ilk gidişinden (M.Ö.387) tanıdığı Tiran Dionysios'un kayınbiraderi olan ve iyi bir öğrencisi olarak sivrilen Dion'u devletin başına geçirmektir. Ancak yukarıda adı geçen baba oğul yüzünden bu ideali hiçbir zaman gerçekleştiremedi ve Dion 357 yılında, üstelik bir Akademi öğrencisi tarafından öldürüldü. Bu şekilde Platon'un devletin başına filozofları geçirmek için, iki türlü

¹ Platon “Devlet” Çeviren: Mehmet Ali Cimcoz, Sabahattin Eyüboğlu, R. K., 4. Basım, İstanbul, 1980, 450 d., 472 e.

² Platon, Devlet, 502 c.

önerisi de gerçekleşemedi. Çalışma boyunca Platon üzerindeki Pythagorasçı etkiden söz edilmişti zaman zaman. Bu etki sadece onların ölümsüzlük ve ruh görüşleriyle sınırlı değildir. Platon'un Mısır gezisinin hemen akabinde tanıdığı yine Sicilya'daki Tarant hakimi bilge kral Arkytas'tan söz etmek gerekir.³ Arkytas bilimde (mekanik ve matematik) gayet ileri biigi sahibi olup, ayrıca üikesini de adaietie yönetmekte idi ve bu konuda hayli ün kazanmıştı. Platon'un II. Syrakusa seyahati esnasında, II. Dionysios Ta arası açılıp tutuklandığı zaman -ki hayatı tehlikede idi- Arkytas hemen bir savaş gemisi göndererek onu kurtarmıştır. Platon da bilge-kral ya da filozof -kral düşüncesinin oluşumunda, Arkytas'ın pratik bir örnek olarak oynamış olabileceği rol göz ardı edilmemelidir. İşte Platon, mektuplarda özellikle yedinci mektupta başından geçenleri, deneyimlerini, önerilerin Dion'un akrabalarına anlatırken, yine filozofların, iktidarı ele almasındaki önemi vurgulamaktadır : *"Fakat sonunda o zaman ki bütün devletlerin kötü idare edildiğini anladım; çünkü, uygun şartlar altında mükemmel olarak yeniden düzenlenemezse, kanunlarının iyileşmesine hemen hemen imkan yoktur. İşte bunun için, felsefeyi överken, ancak felsefenin yardımı ile devletleri ve kişilerin idaresinde doğruluk gösterilebileceğini söylemiş; bundan ötürü de, insan soyunun, başına çöken belalardan ancak tam ve gerçek filozofların iktidarı ele alması ile veya devletin başında olanların Tanrının lütfu sayesinde gerçekten filozof olmaları ile kurtulabileceğini belirtmişim."*⁴ Platon, Devlet'te filozofların iktidarı ele almaları gerektiği ya da devlet adamlarının filozoflaşmalarının önerildiği birkaç pasaj geçmiştir. Bunlardan birincisi ve en çarpıcı şekilde ifade edeni, üçüncü dalga olarak açıkladığı pasajdır. Daha önce de belirtildiği gibi kadın ve erkeklerin beraberce çırılçıplak spor yapmalarını, ikinci dalga ise kadın ve erkeklerin, çocuklarla beraber komünal bir yaşantı içerisinde ömür sürmelerini içermekteydi. Üçüncü dalga ise, *"- Filozoflar bu devletlerde kral ya da şimdi kral, Önder dediklerimiz gerçekten filozof olmadıkça, böylece insanda aynı insanda devlet gücüyle akıl gücü birleşmedikçe, kesin bir konuda herkese yalnız kendi yapacağı iş verilmedikçe, sevgili Gloukon bence bu devletlerin bazı dertten kurtulamaz, insanoğlu da bunu yapmadıkça tasarladığımız devlet mümkün olduğu ölçüde bile doğamaz, konuşamaz gün ışığına. İşte buydu çoktan beri söylemekten çekindiğim. Geleneğe aykırı geleceğini biliyordum; bizim*

³ Necip, Alsan, Eflatun, Varlık Yayınları, İstanbul,1963, s. 36-38. H. Vehbi Eralp, Platon I, Hayatı-Eserleri, Sokratik Diyaloglar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1953, s. 8.

⁴ Platon, Mektuplar, 7. Mektup, Çeviren: İrfan Şahinbaş, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1997, 326 a, b.

devletimizin dışında, ne teklerin, ne de toplumun mutluluğa kavuşmayacağını kolay kolay akli almaz herkesin'⁵ şeklindeki açıklamada görüldüğü gibi, göçün felsefe ve filozofla verilmesini istemektedir. Devlet'in V. kitabındaki bu açıklamadan sonra VI.kitapta da bu açıklama teyid edilmesine şu sözlere- yer verilir :

"Bir devletin , bir düzenin hatta bir tek insanın olgunluğa erebilmesi için kötü ve yararsız sayılan o bir avuç filozofun fe kendi istekleriyle veya zorla devlet işleriyle uğraşmaları, devletin onlara uymayı, ya da devletin başına şu veya bu şekilde gelen kralların, kral oğullarının bir Tanrı yardımıyla ansızın gerçek felsefeye gönül vermeleri gerekir. Bu hallerin ikisi de dünyada olmayacak şeylerdir demek saçma olur bence. O zaman boş kuruntular üstüne konuşmuş oluruz, herkesin bize gülmeye de hakkı olur, doğru değil mi ?

-Doğru.

*-Geçmiş bütün yüzyıllar içinde, bu gün bizim gözlemlerimizden uzakta, yakıncı bir memlekette, ya da gelecek zamanlar içinde bir defa olsun gerçek filozoflar devletin başına gelmiş veya gelecek olanlara bizimkine benzer bir devlet kurulmuş, kuruluyor veya kurulacak, felsefe Tanrısı orada hüküm sürecek, diyebiliriz. Çünkü böyle bir şeyin olması imkansız değildir. Tasarladıklarımızın zorluğunu biliyoruz ama olmayacak şeyler tasarlamıyoruz.*⁶

Görüldüğü gibi bu satırlar da, filozoflara büyük görevler yüklemekte ama işin zorluğunun farkındadır ve bu onu ürpertmektedir. Platon düştüğü zorluğu Devlet VII. kitabın sonunda da hissettirmektedir: *"Bizim devletimiz ve anayasamız sadece birer hayal değildir. Onu gerçekleştirmek ne türlü zor da olsa olağandır. Ama dediğimiz gibi, devletin başına bir veya birkaç filozofun gelmesi şartıyla. Bu gün aranan şerefleri küçümseyecek, onları özgür bir anına yakıştırmayacak olan bu filozoflar ödevini yapmanın getirdiği her şeyden üstün tutacaklar ve doğruluğu en önemli, en yararlı şey sayarak onun hizmetine girecekler, onu yeşertecekler, toplumun yasalarını ona uyduracaklar.*"⁷ Anlaşılan o ki Platon, gerçek devleti idealar evreninden indirip, felsefe ile kuracaktır. Bu da ya kralların filozof olmalarıyla ya da filozofların kral olmalarıyla mümkün olabilecektir.

Filozofun iktidarı ele alması, yönetmesi ve yasalara uyumunu ortaya koymadan önce filozofun ne olduğu, rakiplerinden nasıl ayrıldığı ve bu ayrılışa kıstas bilgiyi nasıl elde ettiği ortaya konulmalıdır. Bu ortaya konulduktan sonra, nasıl bir kaliteli eğitim

⁵ Platon, Devlet, 473 d, e.

⁶ Platon Devlet, 499 b, c, d.

⁷ Platon Devlet, 540 d, e; Mehmet Ali Ağaoğulları, Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi, V Yayınları, Ankara, 1989, s.185.

aldığı anlaşılmalı olacak olan filozofun, devletinde yapacağı radikal değişimler daha iyi anlaşılacaktır.

Platon beşinci kitabın sonlarına doğru filozofla filozof olmayan arasındaki ayrımı bilgi üzerine kurar. Bu durumda bilimlerden hoşlanmayan bir adam hele çok gençse, iyi ve kötüyü ayırt edemiyorsa ona bilim sever ve filozof demez. Ancak, "*Ama bir adam bütün bilimleri kapmaya hazırsa seve seve okur, öğrenmeye doymazsa böylesine bilgisever, filozof demeye hakkımız olur değil mi ? Ne dersin?*"⁸ diye Gloukon'a sorunca aldığı cevap, her türlü sanat etkinliklerine gidenlerin de filozof sayılıp sayılmayacağı olur. Gloukon'a verilen cevap, onların filozof olmayıp öyle göründükleridir. Gerçek filozoflar ise doğruyu görmesini sevenlerdir. Süregelen tartışma sonucunda şu ayrıma gidilir: "*Bu görüşe göre, şu ayırmayı yapıyorum bende: Bir yana gösteri meraklılarını, sanat düşünlerini, işadamlarını koyuyorum; öbür yana da filozof adına layık olanları*"⁹. Platon, felsefe karşıtı olanların gerçek bilgiye sahip olmadıklarının çünkü bilginin varlığa bilgisizliğin de yokluğa balı olduğu, bunlarınki de bir tür bilgi olduğuna göre arada bir şey olduğunu açıklar. Bu durumda sanının konusu ayrı, bilginin konusu ayrı olacaktır. Bilgi severler, bilimin konularını kavrarlar, ötekiler de sanının konusu olan güzel şeyleri, güzel renkleri, biçimleri kavrarlar ama öz güzelliğe gerçek bir varlık olarak bakamazlar. Bu nedenle, ikincilere sanı dostu yani filodoks denirken, "*Öz varlığı arayanlara da, sanı dostu yani filodoks değil, bilgi dostu yani filozof dememiz yerinde olur.*" denilerek, filozofun ismini yaptığı işe uygun olarak tayin etmekte ve bu ifadeler şu pasajda da teyit edilmektedir: "*Önce şunda anlaşalım: Filozoflar bilime düşkünlüdürler. Çünkü bilim onlara üreme ve üremenin doğurduğu sıkıntılar içinde gözden kaçan sonsuz bir varlığın köşesini aydınlatır.*"¹⁰ Platon, filozofun kendinden istenen görevi yapabilmesi için, birkaç özelliğe sahip olmasını ister. Ona göre sadece varlığın özünü sevmek yetmez, filozof aynı zamanda özü sözü bir olmalı, bile bile yalan söylemekten kaçınmalı, doğruyu sevmelidir. Ayrıca içinde hiçbir aşağılık taraf olmamalı, Tanrı ve insan işlerini bütünüyle kavramaya uğraşıp durduğu için de küçüklükler ona yakışmaz. Bu nedenle filozof korkak olamaz, olursa gerçek felsefeye erişemez. Platon filozofun gerekli

⁸ Platon Devlet, 475 c.

⁹ Platon Devlet, 476 b.

¹⁰ Platon Devlet, 480 a, 485 b.

özellikleri arasına güçlü bir belleğe sahip olmasına ekler. Çünkü öğrendiğini aklında tutamayan bir insan, bilimi içinde tutamaz, içinde tutamadığı şeyden ise hemen soğuyacaktır. Bu durumda, “*öyleyse bellekten yoksun bir kafayı gerçekten bilim severler arasına koyamayız. Bizce filozofun sağlam bir belleği olmalı!*”¹¹ ve buna ilave olmak ölçü ve incelikte gerekecektir ki, her şeyin özüne kendiliğinden rahatça gidebilecektir.

Platon filozofun, toplum arasında binde bir çıkan, nadir özelliklere sahip olan birisi olduğunu ve onu bozulmanın etkilerinden kaçınmak gerektiğini belirtir. Çünkü filozoflar bir azınlıktır. Bunları başkasından büyük işlere girişen felsefeye söz getiren adamlardan ayırmak gerekir. Bu yıkıcı şeyler ise şu şekilde sıralanırlar :

“Dünyada en tuhaf şeylerden, biri nedir bilir misin ? Demin söylediğim değerler yok mu ? Yiğitlik, ölçülülük ve daha başka beğendiğimiz değerler. Bunlardan her biri kimde olsa onu yıkar, felsefeden uzaklaştırır.

-Gerçekten tuhaf doğrusu.

-İnsanı bozan felsefeden uzaklaştıran çok daha başka şeylerde vardır, iyi saydığımız her şey. güzellik zenginlik, beden gücü, devlet re tüle bağlan, daha başka üstünlükler... ”¹²

Filozofları bozacak aslından uzaklaştıracak ve onların gerçek eğitimi almalarına engel olacaktır. Çünkü bu bozucu unsurlar arasında halkın sofist dediği kişilerde vardır. Çünkü bunlar gerçek, bilgi ve bilimi veremezler. Halk bunları parayla tutmaktadır ve bunlarda halka kendilerinin hoşlanacağı türden bilgiler vermektedirler. Sanat resim vb. şeyler karşısında aldıkları tavır, halkı tasdiklemek olduğu için onların buyruğuna da çok çabuk bir şekilde gireceklerdir. Gerçekten iyi ve güzel olan bir şey hakkında, bir kalabalıktan hiçbir kimse çıkıp, bunun nedenini doğru bir şekilde anlatmaz. Bunun için,

“-Demek ki. halk filozof olmaz

-Olamaz

-Öyleyse halk filozoftan ister istemez beğenmez de.

¹¹ Platon Devlet, 486 d.

¹² Platon Devlet, 491 b, c.

-ister istemez.

-Halkla düşüp kalkan; onun hoşuna gitmek isteyenler de beğenmezler filozoftan?''¹³

Sözlerinden anlaşıldığı gibi felsefe öğrenimi yapabilecek olan, bunun zararına kadar çıkıp devleri yönlendirecek olanlar bir avuç azınlık belki de tek bir kişidir.

Filozofların bulunduğu devleti nasıl elde etmesi gerektiğini erteleyerek, bu bir avuç seçkin insanın eğitim süreci, boyunca hangi bilimleri öğrendiğini ve doruk bilim olan diyalektiğin yararlarını ortaya koymak gerekir. Çünkü diyalektik safhaya ulaşamamış ve filozofun sabır ve dayanıklılığın ölçülülüğü uzun yıllara, tahammül edememiş olan kişiler Platon'a göre ideal devleti kuramazlar. Hatta söz konusu bile olamaz.

Alınacak eğitimin ne faydası olabilir ? Buna Copleston'un verdiği cevapla bakılacak olursa, "*Bir kral ki Devlet gemisinin alması gereken yolun gerçek bilgisine iyedir ve ona yolculukta karşılaşacağı fırtınaları ve güçlükleri aşmak ta ve yenmekte yordun edebilecektir. Filozof devlet tarafından sağlanan eğitimin en güzel vurgusu olacaktır.*"¹⁴ Şeklindeki ifadesi filozof ve eğitim arasındaki bağı ve dolayısıyla devlet yönetimindeki anahtar rolünü ortaya koymaktadır. Platon yedinci kitapta eğitime yönelik tanımlar ortaya koymakta ve ruhun öteki güçleri beden gücüne denktir ancak "düşünme" çok farklıdır diyerek, filozofun eğitiminde düşünmesinin önemini vurgulamaktadır!

"-Eğitim birçoklarının sandığı şey değildir. Onlara göre eğitim, bilgidен yoksun bir ruha bilgi koymaktır. Kör gözlere görme gücü vermek gibi..

-öyle derler gerçekten.

-Oysa ki, bizim konuşmalarımızda şunu gösteriyor: Her ruhta bir öğrenme gücü ve bu işe yarayan bir örge vardır. Gözün karanlıktan aydınlığa çevrilmesi için nasıl bütün beden bir den dinmesi lazımsa, bu örge de bütün ruhla birlikte geçici şeylere sırtını dönüp varlığa bakabilmesi, varlığın en ışıklı yönüne, iyi dediğimiz yönüne çevrilebilmesi gerekir, değil mi ?

-Evet.

¹³ Platon Devlet, 494 a, b.

¹⁴ Frederic Copleston, Plato, Felsefe Tarihi, Cilt I, Yunan ve Roma Felsefesi, Bölüm 1b, İdea Yayınları, Çeviren: Aziz Yardımlı, İstanbul, 1985, s. 141.

-Eğitim, ruhun bu gücüne iyiden yana çevirme bunun için en kolay, en şaşmaz yolu bulma sanatıdır. Yoksa ruha görme gücünü vermek değil, çünkü güç, onda kendiliğinden vardır ama kötü yöne çevriktir. Bakılmayacak yana bakmaktadır. Eğitim onu yalnız iyi yana yöneltir. ”¹⁵

Anlaşıldığı gibi filozofun eğitimin amacı onu iyi ideasına yöneltmek ve iyi ideasına sahip olan filozofun devlet idaresini eline almasını sağlamaktır. Ancak bu yol zahmetli, bir yoldur. Bilgi severe bu yolculukta yardım etmek gerekir. O da ruhun ilgili gözünü iyiye çevirmesini sağlamaktır. Platon eğitimsiz ve bilgisiz insanlarla ömürlerini bilgiye adanmış olanların, her ikisinin de devleti yürütmeyeceklerini, birinciler böyle bir ülküden mahrum olduğu, İkincilerinin ise devlet işlerine karışmak istemeyeceklerini belirterek, ikinci grubun yükseldiği idealar evreninde yalnız bırakılmayarak, mağaraya geri dönmelerinin sağlanmasını ve oradaki işleri küçümsemeyerek insanların işlerinin yürütmelerinin sağlanmasını ister. Peki gençler bu seviyeden sonra dönüp devlet işi alacaklar mıdır? Buna olumlu cevap verilir. Çünkü onlar hak bilir kimselerdir, bu işi ödev olduğu için yapacaklardır. Bunlar bugünkü yöneticiler gibi başa geçmek için yarışarak huzursuzluk yaratmayacaklar ve başa geçmeyi küçümsedikleri için gerçek filozof olacaklardır”¹⁶

1. Platon'a Göre Gençlerin Alacağı Eğitim Türleri

Acaba bu bilim ne olabilir? Eğitim faaliyeti zaten beden eğitimi ve müzikle başladığı için bu ilimler bir yüksek ilim konumunda değillerdi. Onlar olamazlar. Sırda ki ilk bilim sayı ve hesap bilimi olan aritmetiktir. Aritmetik savaş sanatı bile değildir. Ancak Platon'un verdiği örnekte olduğu gibi onsuz savaşta olmaz, askeri amaçlı olarak da çok kullanılmaktadır. O Homeros'tan örnek vererek görüşlerini destekler. İkinci bilim yine sayılarla ilgilidir. Platon, insanı düşünceye götüren nesnelere ve götürmeyen nesnelere ayırım yapar. Sayı bilimini bilenler üstündürler;

"Dediğim gibi, insana yükseltilere atılma gücünü kazandıracak ve düşüncelerine görülür, elle tutulur nesnelere katmadan, sayıların kendileri üstüne düşünmesini öğretecek ” denilmekte ve bu sayı biliminin ne olduğu hakkındaki soru ise, *“bunlar, yalnız düşünce ile kavranan ve başka hiçbir türlü ele alınamayan*

¹⁵ Platon Devlet, 518 b, c, d, 519 c, d, e.

¹⁶ Platon Devlet, 520, d, e, 521 a, b, 522 c.

sayılardır. ” derler cevabına muhatap olacaktır. Acaba bu bilgiye yatkın olanların bir avantajı var mıdır? Buna ise, “doğuştan sayı bilgisine yatkın olanlar, öteki bütün bilimleri çabuk kavrarlar. Kaim kafalılar da zar zor bu bilgiyi edindikleri zaman, başka, yararları da olmasa düşünce güçlerini artırmış olurlar.”¹⁷ cevabı verilmektedir. Çok faydalı olan sayı biliminin bir yardımcısı vardır. O da geometridir, savaşta çok faydası vardır. Kaleleri almada, ordu yerleştirmede vs. çok işe yarar. Geometri doğup öleni değil, değişmeyen şeylerle uğraştığı için hep var olanı bilmeye yarar. Bu yüzden de ruhu öz gerçeğe yani idealara yöneltmeye yarar ve bu yüzden çok önemlidir. Ayrıca savaşla ilgili çok yararları olduğu da söylenildi.

Üçüncü sıradaki bilim astronomidir. Çiftçi ve denizcilere yaradığı gibi ordu komutanı da kendi yararına kullanabilmek için astronomi ile ilgili bilgileri edinmek zorundadır. Ancak astronominin diğer bir yararı daha var ki, şöyle izah edilebilir : *“O da bu bilimlerin ruhun gözünü açması, ışıklandırması, onu körleştiren, bozan türlü kaygıları silmesidir. Ruhun gözüyse, bedenin yüzlerce gözünden çok daha değerlidir bizim için, çünkü gerçek varlığı yalnız onunla görürüz.”¹⁸ Platon atlanıp geçen katılar geometrisini üçüncü sıraya yerleştirir, astronomiye dördüncü sırayı verir. Bu bilim türüyle devletler uğraşmamıştır. İkincisi bir yol göstericinin olmayışı ve araştırmacının yalnız kalmasıdır. Astronomi tekrar ele alınır ve diğer bilimlere göre insana farklı bir bakış açısı hazırladığı bilinmektedir. O da, *“Geometri de olduğu gibi astronomide de kendi koyacağımız problemlerle çalışacağız. Gökte olup bitenler üstünde durmayacağız. Asıl istediğimiz, bu çalışmalarla ruhumuzun kavrayan yönünü geliştirmek, onu yararsızken yararlı hale getirmektir.”¹⁹ denildiği gibi, astronomiyi bildiğimiz konulardan ideaları bilmeye yarayacak şekilde kullanmaktır. Bundan sonraki bilim harekettir. Astronomi gözün gördüğü hareketi kullanırken, armoni ise kulağın işittiği hareketi hedef almaktadır. Ancak bu bilimde o yıllarda astronomi gibidir ve o da arzu edilen şekilde hedefe varmada sorun yaratıyor. Fakat bu bilimlerle insanın nihai hedefe varması, ‘iyiyi’ bilmesi mümkün değildir. Amma insan bunlarla**

---

¹⁷ Platon Devlet, 526 a, b, c.

¹⁸ Platon Devlet, 527 c, d, e.

¹⁹ Platon Devlet, 530 b.

uğraşırken, bu bilimler arasındaki bağı bulacak ve boşuna uğraşmış olmayacaktır, bu çalışmayı yaparlar.

2. Bilimlerin Kralı Diyalektik

Bir filozofa gerekli olan bilimlerin en sonuncusu diyalektikadır. Birinci bölümde bahsedilen zihin aşamalarının en üst kesimi olan, noesis aşamasının - bilimidir. Her şeyin özüne varmaya çalışır, bunu yaparken de varsayım yöntemini kullanır. Platon diyalektikacının tanımını ise şöyle yapar: *"Her şeyin özünün bilgisine de ulaşana da dialektikacı der misin ? Ulaşamayanınsa her şeyi, hem daha az anladığını, hem de daha az anlatabildiğim kabul eder misin ? "* devamla iyinin bilgisine sahip olan adamın özelliklerini de açıklar: *"İyi içinde böyledir. Bir insan iyi ideasını başka her şeyden ayırt edip anlatamazsa savaşta bir kahraman gibi bütün engellerden sıyrılarak kanıtlarını görünene değil, olana dayayarak, düşüncesini aydınlığa çıkaramazsa, yanılmaz bir akıl yoluyla bütün bu zorlukların hakkından gelemese, böyle bir adam iyinin özüne varabilir mi? İyinin hiçbir türüne varamaz böylesi. İyinin bir gölgesini bile yakalasa bunu bilimle değil, sanıyla yapabilir ancak. Yaşadığı hayat bir düşün, bir uyuklamadır bu dünyada! Öldüğü zamanda daha derin bir uykuya dalar gider."*²⁰ Platon diyalektika öğrenmeye kimlerin layık olacağı problemini de tartışır. Bu insanlar yiğitlik, ölçülülük, doğruluk, öğrendiğini unutmama, güzel olma, dayanıklı olup beden ve kafa çalışmalarına tahammül edebilme gibi özelliklere sahip olmalıdırlar. Çünkü layık olmayanlar bu işi yarım bırakmaktalar ve bu yüzden felsefe gözden düşmektedir. Onun deyimiyle felsefeye girecekler onun piçleri değil, öz evlatları olmalıdır : *"Felsefeye girecek olan çalışmada topallamayacak, yani kimi işte çalışkan, kimi tembel olmayacak demek istiyorum, öyle insan vardır ki, jimnastiği, avı, her çeşit beden çalışmalarını seve seve yapar da, dersten, konuşmadan, araştırmadan hoşlanmaz. Her türlü kafa işinden kaçır. Bunun tersi olanda gene topal sayılır... Doğruluk karşısında, topal sayacağımız insan da ne yapar? Bile bile yalan söylemekten öğrenir. Ne kendinde ne başkalarında bunu hoş görmez; ama bilmeden yalan söylemeye kolayca katlanır. Bilgisizlikten öğrenmez, çamura yatan domuz gibi, bilgisizliği içinde keyif çatar."*²¹ Bundan başka ölçülülük, yiğitlik gibi değerler karşısında da doğuştan bozuk olanla olmayan ayrılmalıdır.

---

²⁰ Platon Devlet, 534 b, c, d.

²¹ Platon Devlet, 535 d, e.

Nihayet Platon, bu işe en uygun olanların, Solon'un dediğinin aksine yaşlılar değil, gençler olduğunu söyler. Aritmetik, geometri ve dialektikadan önce gelen tüm birimlere eğitim daha çocukken başlatılmalıdır. Bu çalışmalarda zorla öğretim yaptırılmamalıdır. Çünkü *“Hür insan hiçbir şeyi köle gibi öğrenmemeli. Bedene zorla yaptırılan şeyin ona bir kötülüğü olmasa bile, kafaya zorla sokular, şey' akılda kalmaz... Çocuklara zor kullanmayacaksın. Eğitimin onlar için bir oyun olmasını sağlayacaksın. Böylece onların yaratılıştan neye elverişli olduklarını da daha iyi anlarsın.”*²² diyerek Platon, günümüz eğitim anlayışına da uygun olan bir takım ilkeleri de belirlemektedir. Gerçi Platon'un yaptığı tarzda ne felsefe ne de diyalektik eğitimi verilmemektedir günümüzde, ancak çocukların yeteneklerine göre ayrılması, derslerin sevgiyle verilmesi, zorla kalıcı bilgilerin oturtulamayacağı gibi gerçekler, eğitimde ileri düzeyde olan ülkeler tarafından uygulanmaktadır. Ancak insanlığın bu eğitim düzeyi ve bilgisine gelebilmesi için yüzyıllar geçmiştir. Çünkü orada geçen yüzyıllar boyunca zaman zaman eğitim-öğretim faaliyetleri belli bir sınıfın tekelinde kalmış, insanlar babalarının mesleğini öğrenmek zorunda bırakılmışlardı. Üstelik hakikat araştırması yüzyıllar boyunca yasaklanmış, örneğin kilise babalarının söyledikleri hakikat sayılmıştır. Gerçi günümüz eğitimi tüm toplumsal tabakaları eğitime tabu tutarak Platon'un aşmıştır denilebilir. Ancak Yasalarda yöneticilerin dışındakilere de ilköğretim mecburiyetini getirdiğini belirtmemiz gerekir. Ancak yine de onda yüksek tahsil yönetici olabilecek olanlara layıktır. Fakat eğitimde olması gereken ilkeleri belirlemek açısından yeri büyüktür.

İlk ayırım beden eğitimi derslerinden sonra olur, derslerde ve tehlikelerde en atılğan olanlar ayrılır. Bu yirmi yaşları civarındır. Seçilenlere verilen bilgiler, daha düzenli bir şekilde verilmeye başlanır. Platon diyalektikaya elverişli olanları ayırmak için verilen bilimlerin sonunda şunları önermektedir: *“Geniş bir görüşe yükselebilenler diyalektakacı olurlar, ötekiler olamaz. Bu denemeyi de yapıp hangilerinin diyalektikaya en elverişli, bilimlerde, savaşta ve kanunların istediği bütün İşlerde en sağlam olduğun anlayınca otuzuna varan seçkinler arasından bunları ayıracaksın, en büyük şerefleri vereceksin onlara. Hepsini birer birer diyalektikada deneyeceksin. Hangilerinin göz ve öteki duyularının yardımı olmadan akıl gücüyle*

---

²² Platon Devlet, 537 a.

*varlığın ta kendisine yükselebildiğini araştıracağını.*²³ Bu sınama işi boyunca filozof adayı çeşitli şekillerde denenir. Bunların en önemlisi diyalektikanın bir oyuncak, oyun aracı olarak kullanılması ve gençlerle, halkın felsefeden soğutulmasıdır. Platon'a göre felsefeyi bu hallere düşürmemek için, gençlerin diyalektika ile meşgul olmalarını önlemek gerekir. Çünkü birbirlerinin fikirlerini çürütmek için, diyalektikayı kullananlar ondan çabuk bıkip, terk ediyorlar. Birbirlerini Platon'un deyimiyle köpek yavruları gibi didikliyorlar.

Platon diyalektikanın, süresini ve sonra yapılacak işleri tayin ederken, diyalektika için beden eğitimine harcanan çabanın iki misli yani beş yıllık bir süre kor. Sonra gençler mağaraya geri indirilmeli ve her türlü görevler, savaş işleri yaptırılmalıdır, Bu işte dayanıklılıkları ölçülecektir. Bu süre on beş yıldır. Elli yaşına kadar, iyinin bilgisine erişip bu güzelliği tanıdıktan sonra, onu örnek tutup, toplumu, insanları ve kendilerini düzene sokacaklar. Kalan ömürlerinin çoğunu da felsefeye ayıracaklardır.²⁴ Platon bundan sonra onların politika için gerekirse zorluklara göğüs gereceklerini ve bu işi sırayla yapacaklarını belirtir. Buna ek olarak, kadınların da eşitlik ve ortaklık ilkesine göre, bir devlet kadını olarak yetiştirileceğini ve filozof olacaklarını belirtir.

Platon bu şekilde iyi'nin bilgisinin devlet yaşamındaki önemini vurgulamaktadır. Filozofun devleti ele alması ve yönetmesini açıklamadan önce, "iyi ideası"nı bilmek konusunda ona yöneltilen ciddi itirazları da ortaya koymak gerekmektedir. Başta Aristoteles olmak üzere ve modern yorumcular devlet idaresinde, iyi'yi bilmenin pratik bir ağırlık taşıyamayacağını savunmuşlardır. Klosko, iyi ile makul (sensible) dünya arasındaki bağlantıların çok belirsiz olduğunu, bu yüzden formu bilmenin pratik değerini belirlemenin zor olduğunu ifade ederek, Aristo'nun değindiği bir zorluğun, farklı pratik işlevleri olan işlerde çalışan kişilerin, kendi işleri için iyi'nin değerini bilmemeleri olduğunu ekler. Buna göre örücü iyi ile değil, iyi kumaş yapmakla ilgilenir. Ayakkabıcı iyi ayakkabılarla, aşçı da iyi yemekle ilgilenecektir.²⁵ Klosko, bu kadar bilginin üstünde durulduktan sonra, filozofun bu

²³ Platon Devlet, 537 c, d; M. Ali Ağaoğulları, age, s. 185.

²⁴ Platon Devlet, 539 d, e, 540 a, b, c; M. Ali Ağaoğulları, age, s. 186.

²⁵ George Klosko, The Development of Plato's Political Theory, Cambridge University Press, Great Britain, First Published, 1986, p. 161.

bilgi ile, devleti nasıl yöneteceğinin bilinmediğini söyler. Bu doğrudur, ancak Platon'un on beş yıllık eğitim süreci içinde; deneme' safhasında filozofların görgüden yana kimseden geri kalmaması için savaş, barış dahil filozof adaylarını her türlü zorlu koşula soktuğunu belirtmek gerekir. Çünkü ne kadar iyi eğitim verirseniz verin, yöneten kişi çok zeki değilse, ortaya çıkacak olan yeni sorunlara karşı toplumu uyarlayamayacak ve başarısız olacaktır. Felsefesindeki bu boşluğu mutlaka Platon'da görmüş olmalıdır. Çünkü bir başarılı, bir başarısız şekilde görülen bozuk devletlerdeki yöneticilerin başa geçme sırası, İdeal Devlet'te de olursa, bu yapı dağılacaktır. Platon'un radikal bir çözüm aradığı ortadadır ve bütün yorumcular bunu kabul, etmektedirler. Ancak Platon'un durağan ya da sabit kalan yönetimi bir statüko muhafazası olarak anlaşılabilir. Ancak bu statüko, orta dereceli devlet adamlarının değil, yüksek zekalı belki de Platon'un da tahayyül ettiği gibi, sürekli bir dahiler topluluğunun yönetimi olacaktır. Bu açıdan ele alınırsa, bir toplumda ilk dahini yapacağı uygulamalar devrim niteliğine bürünür, bunu vasat bir idareci takip ederse statüko başlar. Dahilerin birbirini kesintisiz izlemesi, toplumu büyütür ama Platon'un beklentisi ise özde değişiklik olmayacağı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak deha sahibi devlet adamlarının birbirine zıt işler yapmaktan hoşlandıkları, hatta bunu ilke edindikleri bilinmektedir. Makedonyalı İskender'in Yunanistan'ı fetheden babasına kızdığı bana yapacak iş, fethedecek yer bırakmayacak dediği bilinmektedir. Babasının bir suikastla ölmesi üzerine başkaldıran Grek sitelerini babasının yöntemi ile yavaş yavaş fethetmesi istenmiş, o buna şiddetle karşı çıkarak, siteleri süratle ve acımasız bir şekilde boyunduruğuna almıştır.²⁶ Gerçi babası Philippe iyi bir askerdi ama oğlu kadar deha sahibi değildi ve İskender Aristoteles'ten okumuş, Platon'dan ders almamıştır. Ancak ders alsaydı bile onun için fazla bir şey değişmezdi herhalde. Çünkü Aristoteles'te site hayatını tahayyül etmekte ve imparatorluğu düşünmemektedir. Oysa Büyük İskender'i Hindistan'dan ordusunun ayaklanması geri döndürebilmiş ve hemen akabinde hummadan ölmüştü. Gerçi hem İskender filozof değildi, olsaydı ne olurdu bilinmez ama böyle anormal tutkular yani egemenlik tutkusu taşıyan dehaların, Platon'un eğitim sistemiyle bu tutkularının frenlenebileceği, gerçekten denemeden bir şey söylenemez. Platon eğitimin kudretine inanıyordu. İskender gibi doğuştan

²⁶ Robert Greene-Joost Elffers, İktidar, Çev: Zeliha İyidoğan Babayigit, 1. bs., Akdeniz Yay., İstanbul, 2000,498-499; Arif Müfid Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, TTK Yayınları, 5. Basım, Ankara, 1995, s. 397-406,433-434.

tutkulu insanları; bir sitede çevreye zarar vermeden, işgal ve istila yapmadan tutabilmek çok zor olsa gerek ve eğer başlanbüse eğitimin büyük bir zaferi olurdu. Tekrar Platon yorumcusu Klosko'ya dönülürse; o siyasi becerilerin metafizik çalışmakla elde edilebileceğine inanmamakta ve Aristoteles'i desteklemektedir. Bir başka bilgeyi örnek vererek, Thales'in gökyüzüne bakarken çukura düştüğünü belirtir. Üstelik Thales çok zeki bir insandır ama pratik işleri yapabilmek için, teorik bilgi-de gerekmez. Çünkü o pratik uygulama ile para da kazanmıştı (zeytinyağı imal eden presler yapmıştı). Klosko yöneticiler için mutlak olarak felsefe bilmenin şart olmadığını, çünkü Machiavelli'nin yönetici olacak kişiye felsefeyi değil, tarihi önerdiğini ifade eder.²⁷ Bu durum günümüz anlayışında, yönetici olacak olanların siyasal bilim okullarında, kamu yönetimi, uluslar arası ilişkiler, siyasi tarih, siyaset felsefesi, hukuk, ekonomi ve strateji bilimleri gibi unsurları komple bir anlayışla, eğitimlerini görenek kavramaları esasına dayanır.

3. Filozofun İktidarı Ele Almasından Sonraki Tutumu

Filozofun iş başına geçmesi, Platon'da bir ikilem oluşturur.²⁸ Çünkü filozof kendini yetiştirdikten sonra, toplumun başına geçecek mi yoksa kabuğuna çekilip, idealar evreni ile baş başa, toplumdaki soyutlanmış bir şekilde mi yaşayacaktır? Platon bunu önce bozuk devlet şekilleri içinde yaşayan filozofların durumunda ele alır. Bozuk devletlerdeki filozoflar, daha önce sıralandığı şekilde, filozofu bozan, felsefeden uzaklaştıran nedenlerin yoğunluğu yüzünden bilgeliklerini bile korumada zorluk çekeceklerdir. Vele ki bunlar, devlet idaresini ellerine alabilirler. Platon bu durumu Devlet'in altıncı kitabında çok güzel bir şekilde tasvir etmektedir: “ *Çoğunluğun ne çalgın olduğunu, hiçbir politika adamının doğru dürüst düşünemediğini, ölümü göze almadan kimsenin onunla birlikte doğruluktan yana gidemeyeceğini anlar. Azgın hayvanlar arasına düşüp de onlarla iş birliği etmek istemeyen biri gibi, tek başına bu azgın sürüye karşı kafa tutamayacağını ne devlete ne dostlarına, ne de kendine yararı dokunmadan ölüp gideceğini görür, görünce de bunu, kimsenin işine karışmayıp rahatına bakar. Fırtınaya yakalanıp da rüzgarın savurduğu toz, yağmur sağanağından korunmak için bir duvarın arkasına sığınan yolcu gibidir. Çevresinde olup biten yolsuzluklar, haksızlıklar ortasında temiz kalmakla kendini mutlu sayar. Güzel umutlara bağlanıp, iç rahatlığıyla hayattan çıkar gider.* ” Fakat

²⁷ George Klosko, age, P.163.

²⁸ M. Ali Ağaoğulları, age, s 186.

Platon bu yaşantıyı ve ölümü hoş görmez. Filozofun toplumsal hayatta aktif olmasını istemektedir : *“ama büyük bir kazançta diyemeyiz buna; çünkü, kendine uygun bir devlete kavuşmadan gitmiş olur. Ona rastlarsa, hem kendisi daha yükselir, hem de kendisi ile birlikte toplumu kurtarır.”*²⁹ Ancak edilgin tutumundan ötürü filozofa hak vermiyor değildir. Şunu da düşünmek gerek, her filozof siyasi hayatta başarılı olabilir mi ? Bunu İdeal Devlet çizgisinin dışına çıkarak ta soralım. Politikacılık, tanımında belli olduğu gibi çok yüzlülük anlamına gelmektedir. Yani işin içinde yalanda vardır. Bilge insan konumuna girenler, kolay kolay yalan söyleyemezler. Platon, burada filozofları gereğince yalan söylemek için zorlamakta ve bunu kamu yararına saymaktadır. Fikirleri uğruna ölen filozoflar olduğu gibi ürküp kabuğuna çekilenler de var tıpkı Spinoza gibi. Kabuğuna çekilmek yalan söylemek anlamına gelmemelidir. Eğer filozof bilgeliği insana belli bir kariyer veriyorsa bu yalana karşı bir tutumu da içerecektir. Filozof devlet adamları arasında Arkytas ve Roma imparatoru Markus Aurelius gösterilebilir. İkisinin de yönetimi iyidir. Platon zaten birini biliyordu, öteki de mükemmel bir adalet sergilemişti. Oğlu Commodus tam aksi bir yönetim göstermiş ve çok geçmeden öldürülmüştür. İsmail Tunalı'nın yaptığı ayırımla bir devlette politikacı ve devlet adamı ayırımını yapmak gerektir. Devlet adamları ulusların çeşitli sıkıntılardan belalardan uzaklaştırırlar. Politikacılar ise her türlü rezaletin pisliğinin sorumlusudurlar. Eğer onlar çok iseler, devlet adamlarına da gün yüzü göstermezler. Tunalı Türkiye'de de devlet adamı sıkıntısı olduğunu ifade ediyordu.³⁰ Eğer Tunalı'nın bahsettiği devlet adamı tipi, Platon'un filozof kral adayına yakınsa ve böyle bir eğitim verilebilirse durum ne olacaktır? Devlette sıraladığı vasıflara bakılırsa, yalana rağmen Platon'un filozofu devlet adamı vasfında olmalıdır.

Filozofların yönetimi ele almasındaki ikinci aşama, İdeal Devlet'teki filozofların yönetimi ele alışlarıdır. Bu kolaydır, ancak yine işi başlatacak olan filozofun işi zordur. Çünkü filozof bozuk toplumda idealleri seyretmek ve doxa dünyasının çirkefliklerinden uzak kalmak, hatta alay edilmemek, garipsenmemek ister: *“İyiye yükselmiş olanların insan işlerini ele almaya istekli olmamaları, hep o yüksek yerlerde kalmaya çan atmaları, hiç de şaşılacak şey değildir ve Tanrısal dünyaları seyretmiş*

²⁹ Platon Devlet, 496 d, e, 497 a; M. Ali Ağaoğulları, age, 186-187.

³⁰ İsmail Tunalı, “Politikacı ve Devlet Adamı” Dünya Gazetesi, 22 Ocak 1979” .Denemeler, İstanbul, 1980, s. 191-195.

bir kimse, insan hayatının düşkün gerçeklerine inince, şaşkın ve gülünç hale düşer. Karanlıklara alışmadığı ilkin her şeyi bulanık gördüğü için, mahkemelerde, şurada burada doğrunun gölgeleri, ya da bu gölgelerin yansılarını üzerine tartışmalara girip de, doğruluğun kendisini hiçbir zaman görmemiş olanların yorumlarını çürütmek zorunda kalınca, herkes yadırgar onu.”³¹ İdealar alemi filozofu çelmekte ve bırakmamaktadır ki, nesnelere evrenine insan ve insan işlerine elini atsın. İnsan işleri de zordur hani. Yığın tarafından reddedilmek, aşağılanmak, öldürülmek, anlaşılammak endişesi vardır, ancak Platon’a göre filozofun bir görevi olmalı, sadece ideaları seyretmekle bu görev yerine gelmez. O halde ideaları seyreden bir filozof, hakikati görünce ne yapmalıdır. Platon bunun için şunları ifade eder : “Bir de şunu düşün: Bu dediğimiz adam yeniden mağaraya dönüp eski yerini alsa; gün ışığından ayrılan gözleri karanlıklara dayanabilir mi ?..,Daha gözleri karanlıklara alışmadan, ki kolay kolayda alışamaz, yeniden bu karanlıklar içinde düşünmek, zincirlerinden hiç kurtulmamış mahpuslarla gördükleri üzerinde tartışmak zorunda kalsa, herkes gülmez mi ona ? Yukarıya, boşu boşuna çıkmış, üstelikte gözlerini bozup dönmüş demezler mi ? Bu adam onları çözmeye, yukarı götürmeye kalkışınca ellerinden gelse öldürmezler mi onu ? ”³² Platon öldürülmekten kasıt olarak Sokrates’i işaret etmektedir. Çünkü Sokrates doxa bilgisi taşıyan insanlar tarafından anlaşılmmış, sorgularından rahatsız olunmuş, alay edilmiş ve nihayet öldürülmüştür. Buna rağmen filozoflar iktidarı ele almalıdır. Ya doğrudan kendisi ele almalı ya da mevcut bir kralı ya da kral adayı bir genci eğitmelidir.

Ancak İdeal Devletteki filozoflar böyle sıkıntılarla karşılaşmazlar. Mekanizma bir kez kurulmuştur ve işlemektedir. Filozoflar aldıkları eğitim sayesinde felsefe ve devlet işlerini rahatlıkla uzlaştırabilmektedirler Bu filozoflar rahatça,. sıralan gelince idealar evreninden nesnelere evrenine inmekte, görevlerini yapıp nöbetlerini devretmektedirler. Platona göre devlet bunlara kolayca emanet edilir. Sebebi, bugünkü devletlerde insanlar birbirleriyle kıyasıya mücadele ederler. Biri diğerine yerini kaptırmamak ister, şan ve şeref peşinde koşarlar. Oysa filozoflar bu tarz küçük hesapların üstüne çıkmışlardır ve “Bir devlette başa geçenler, başa geçmeyi en az isteyenler oldu mu dirliğinde, düzenin de en iyisi olarak var demektir. Baştakilerin

---

³¹ Platon Devlet, 517 c, d, 5

³² Platon Devlet, 516 e, 517 a; M. Ali Ağaoğulları, age, s. 187.

*böyle olmadığı yerde ise, tam tersine, ne dirlik vardır, ne düzen''*³³ İfadesi ile açığa çıktığı gibi, filozoflar yönetmeye en fazla layık olan insanlardır.

Yönetime- layık olan filozoflar, bu işi nasıl gerçekleştireceklerdir Reformist bir tavır mı takınacaklar yoksa radikal (köktenci) bir mücadele mi yürütecekler yahut da yasalı veya yasasız bir şekilde mi devleti yönetecekler ? Platon'un tavrının her şeyden önce radikal bir tavır olduğun söylememiz gerekir. Çünkü o birçok kurumu yıkıp, yerine başka kurumlar oluşturmaktadır. Kurum oluşturmak ve kültürel hazırlık yapılmadan yapılacak olan yasa değişikliklerinin uzun süreli olmayacağını bilmek; gerekir. Çünkü ön hazırlığı yapılmadan çıkarılan yasalar çabucak ortadan kalkmaktadırlar. Bütün devrimci düşünen liderler, bu hassas ve incelikli konuya dikkat ederler. Yapacakları radikal değişikliklerin devamlı olabilmesi için gerekli önlemleri alırlar. İşte Platon'da kendi yönetimini önermeden önce, kendisi dışındaki yasa koyucuların başarısızlıkla sonuçlanacak girişimleri ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

“Dürüst insanlara bunları kanunlarla yaptırmaya lüzum yok. Yapılacak şeyi kendiliklerinden bulurlar.

-Evet dostum, yukarıda söylediğimiz kanunlara saygılara varsa.

-Yoksa bir sürü kanunlar yapıp bunları değiştirmekle ömür geçirirler, sonunda en iyisini bulacağız diye. ”

Bir başka pasajda ise, *"Kızma bu adamlara canım dünyanın en eğlenceli insanlarıdır bunlar. Toplumunu iyi edeceğiz diye bir sürü kanunlar korlar, böylece kötülöklere bir son vereceklerini umarlar."*³⁴ İfadeleriyle yasa koyucuların eğitim ve kültür faaliyeti olmadan bir şey yapamayacaklarını vurgularken aynı pasajın devamında, gerçek yasa koyucunun yasalarla hiç uğraşmaması gerektiğini belirtir. Çünkü iyi ise mevcut yasalar, zaten değişmeye gerek yoktur; kötü yasalar var ise onu herkes yerleştirebilir. Birçok yasa da toplumun yaşama düzeninden çıkacaktır.

³³ Platon Devlet, 520 d.

³⁴ Platon Devlet, 425 e, 426 e, 427 a; M. Ali Ağaoğulları, age, s. 188.

Nihayet Platon, İdeal Devlet'i kurarken, filozofun nasıl hareket edeceğini açıklar. Ona göre filozofi önce ortalığı dümdüz etmeli, sonra kurmalıdır. Dümdüz etmekten maksat, tamamıyla silip bertaraf etmek değildir. Engel olacak olan unsurların kazınmasıdır. Platon, halkın doğruyu anlayınca filozofa düşman olmayacağını fakat onların bunu nasıl gerçekleştireceği sorusuna ise, *“Devleti ve insan huylarını, üstüne resim yapılacak bir bez gibi ele alacaklar, önce bu bezi temizleyecekler; bu da kolay bir iş değildir. Bu günkü kanun koyuculara benzemeyerek, filozoflar ister bir tek insanı, isterse bütün bir devleti ele aldıkları zaman, kanunları çizmeden önce, imanını da, devletin de temiz olmasını isterler, temiz değilse, kendileri temizlerler.”*³⁵ şeklinde cevap vermektedir. Bu şekilde tuvalin temizlenmesi ile İdeal Devlet'in kuruluş aşaması başlamış olur. Peki filozof ya da bulunamazsa kral filozof bu kuruluş işlemlerini neye göre yapacaktır. Elbette ki idealar evrenindeki İdeal Devlet modeline göre, bunu nesnelere evrenine indirerek yapacaktır. Bu yukarıdaki kadar güzel olmayacaktır. Ama bozuk devlet modellerine göre daha az bozulmaya tabidir. Filozof bir sanatçı olduğuna göre yapacağı işi de sanatçı gibi yapacaktır: *“Sonra, durmadan bir modele, bir resme bakarak eserlerini tamamlamaya çalışırlar. Bir yandan doğruluğun, güzelliğin, ölçünün ve diğer değerlerin özüne, bir yandan da bunlardan insanlar için çıkarttıkları taslağa bakarlar. İnsan renklerine, sanatlarına göre ezer birbirine karıştırır ve Homeros'un insanlarda rastlayıp ta, Tanrısal dediği örneği, hep göz önünde tutarlar.”*³⁶

4. İdeal Devlet Kurulduktan Sonraki Aşama

Yukarıda sanatkârane bir şekilde Platon'un İdeal Devletini nasıl kurduğunu açıkladığına tanık olduk. Bu Platon'un tarzıdır, sembollerle, tasvirlerle anlatmaktan hoşlanmaktadır. Ancak yalın ve açık bir dille de ilerideki bir pasajda bu tuvali temizleme olayım açıklamaktadır: *“Devletimizde on yılı dolduranların hepsini kırdı yaşamaya gönderecekler, çocukları alıp zamanın ve ana babanın göreneklerinden koruyacaklar. Onları kendi görgülerine yukarıda anlattığımız kendi ilkelerine göre yetiştirecekler. Tasarladığımız anayasayı ve halkı mutluluğa ulaştıracak devleti kurmanın en kolay, en kestirme yolu budur.”*³⁷ Bu şekilde Platon'un , İdeal Devleti oluşturmak için bir takım insanları devlet dışına sürgün ettiğini görüyoruz. Sürgün değil toplu bir katliamda önerebilirdi, ama o insanları kırdı yaşamaya göndermektedir. Onun için ona

³⁵ Platon Devlet, 501 a.

³⁶ Platon Devlet, 501 b.

³⁷ Platon Devlet, 541 a.

atfedilen totalitarizmin-kısmen doğrudur totaliter olduğu- yumuşatılması gerekir. Çünkü yirminci yüzyılda tuval temizleyen diktatörler (Kamboçya, Pol Pot rejimi gibi) birkaç milyon kişiyi taşla sopayla öldürterek yeni nesil üretip, yetiştirmeye çalıştılar. Ama ömürleri uzun olmadı, bebek patlamasını ülkelerini işgal eden güçler, onlara göstermedi bile. Platon'a duyulan bir hayranlık vardır, buda doğrudur diyor Mete Tunçay, Popper'in eserinin birinci çevirisine yazdığı önsözde, ona göre Popper da liberalliğin partizanlığını yapmaktadır.³⁸ Popper yukarıda bahsedilen tuval temizleyicileri görmüş olsaydı, Platon hakkında, bu kadar katı olmazdı.

Filozof için bir diğer tartışma hususu, onun uyduğu belli bir yasa var mıdır? Yoksa o yasalarını kendi mi koymaktadır? Kuruluş aşamasında pek yasal hareket ettiği söylenemez filozofun ya da filozof kralın, ancak önerilen anayasa doğrultusunda kurallar getirilip konulacaktır. Yardımcılar uymakla yükümlüdürler zaten, önderler ya da filozoflar ise zaten ruhlarının akılsal yönüne uyan insanlardır ve onlar için yasalara uymama diye bir şey söz konusu edilemez. O yüksek seviyeye, iyi ideasını görüp anlayacak, hayranlık duyacak seviyeye gelmiş kişi olan filozof, zaten sıradan insanların bozdukları düzeni düzelterek için onların bozuk yasalarıyla meşgul bile olmayacaklar. Daha evvel açıklandığı gibi, yasaların oluşumu için eğitimsel ve kültürel değerleri koyacaklar ve öylece yasalara uyulur hale getireceklerdir. Tanrısal bir varlık durumuna gelen filozofun yaptığı yasa idealar evreninden indirilen bir şey olduğu için, kolay kolay bozulmayacaktır. Platon'un İdeal Devletindeki yasaların birkaç fonksiyonu vardır ve filozoflar bu ana ilkeler doğrultusunda eylemler gerçekleştirdikleri için, sadece bir grup insan değil, tüm toplum mutlu yaşayacaktır. İdeal Devlete ait yasaların işlevleri şunlardır: *“Yurttaşları ya inandırarak, ya zorlayarak birleştirmek, her birine toplum içinde görebileceği iş payını aldırarak, böylece bütün toplumu birden mutluluğa götürmektir.”*³⁹ Aynı pasajın devamında ise seçkin yurttaşları yetiştirmede ki amacını açıklar ve böylece yasadışı denilen bir yönetimde bu kişilerin fonksiyonunu bu kişilerin keyiflerince yaşamaları için değil devlet düzenini sağlamlaştırmaya yardım etmeleri olarak açıklar.⁴⁰

³⁸ Karl Popper, Açık Toplum ve Düşmanları, Cilt I, Platon, Remzi Kitapevi, Çeviren: Mete Tunçay, 3. Basım, İstanbul, 1994, s. 11.

³⁹ Platon Devlet, 519 e, M. Ali Ağaoğulları, s. 190.

⁴⁰ Platon Devlet, 520 a, M. Ali Ağaoğulları, s. 190.

SONUÇ

Platon 'Devlet' veya 'Cumhuriyet'teki fikirlerine sonuna kadar sadık kalmaz. Gelişen olaylar onu yaklaşık 60'lı yaşlarının başından itibaren fikirlerinden çark ettirecektir. Bu çalışmada önceden bahsedilen Syraküsa gezilerindeki olumsuzluk belki onu FİLOZOF KRAL'ın yönetici olması fikrinden caydırmış olabilir. Ancak M.Ö. 371 yılında Sparta Devleti ile Thebai Krallığı arasında meydana gelen Levktra Savaşı Sparta'nın sonu oldu. 9 yıl sonra Thebai Kralı Epaminondas Sparta'yı Mantinea'da bir daha yendi ve kendisi de öldü. Bu savaşla Sparta tarihe karıştı. Sparta'nın önemi şundandır; Platon'un ideal devlet yapısı, Sparta'dan ilham alınmadır. Yalnız Sparta'dan farkı şu idi: 'Sparta'da eğitim, öğretim, felsefe yoktu, kısaca ilköğretim (tahsil) vardı. Oysa Platon, bir dizi eğitim ve yeteneklilere filozof devlet başkanı olma yolunu açıyordu. Ancak Sparta'nın iki savaşla haritadan silinmesi Platon'a ömrünün son yıllarında "YASALAR-NOMOI" adlı eserini yazdırdı. Burada kısaca FİLOZOF KRAL yerine BİLGİNLER KOMİTESİNİ teklif edecektir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A., (1989) "**Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi**" V Yayınları, Ankara.
- Alsan, N., (1963), "**Eflatun**" Varlık Yayınları, İstanbul.
- Cimcoz, M. A., Eyüboğlu, S. (1980), "**Platon Devlet**", Remzi Kitabevi, 4. Basım, İstanbul.
- Copleston, F., (1985), "**Plato, Felsefe Tarihi**" Cilt 1 Eski Yunan ve Roma Felsefesi 1b, İdea Yayınları.
- Eralp, H. V., (1953), "**Platon I, Hayatı, Eserleri, Sokratik Diyaloglar**" İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Greene, R., Joost, E., (2000), "**İktidar**", Çev: Zeliha İyidoğan Babayiğit, 1. basım, Akdeniz Yayınları, İstanbul.
- Klosko, G. (1986), "**The Development of Plato's Political Theory**" Cambridge University, Pres, Great Britain, First Published.
- Mansel, A.M. (1995), "**Ege ve Yunan Tarihi**", TTK Yayınları, 5. Basım, İstanbul.
- Popper, K., (1994), "**Açık Toplum ve Düşmanları**", Cilt I Plato, Remzi Kitapevi, Çeviren: Mete Tuncay, 3. Basım, İstanbul
- Şahinbaş, İ., (1997), "**Mektuplar, 7. Mektup**", MEB Yayınları, İstanbul.
- Tunalı, İ., (1980), "**Politikacı ve Devlet Adanı**", Dünya Gazetesi 22 Ocak 1979, Denemeler, İstanbul.